

PRVO PLEZANJE V CENTRALNEM STEBRU

MARJAN RAZTRESEN

Kljub izredno slabemu in deževnemu vremenu se je letošnjega 24. junija zgodaj popoldne pred Aljaževim domom v Vratih zbralo več kot sto gornikov, največ alpinistov starejše slovenske generacije, ki so se na spominski slovesnosti spomnili prvega plezanja v Osrednjem stebri Triglavske severne stene. Od 26. do 30. junija 1945, takoj po koncu druge svetovne vojne torej, sta ga preplezala vrhunski alpinisti **Pavla Jesih** in **Joža Čop**. V prvih opisih so opisovalci ta podvig še imenovali Jesih-Čopova smer, pozneje so Osrednji steber poimenovali Čopov steber, kot se imenuje še zdaj.

Pred Aljaževim domom je udeležence slavja, ki ga je organiziral odbor pod vodstvom **Vlasta Kopača**, najprej pozdravil župan občine Jesenice **dr. Jože Brudar**, za njim župan občine Kranjska Gora **Jože Kotnik** in za njima še predsednik Planinskega društva Jesenice **Rudi Kocjančič**. Slavnostni govornik je bil **dr. Miha Potočnik**, častni predsednik Planinske zveze Slovenije, ki je v prostem govoru, brez napisane predloge na papirju, povedal:

GOVOR DR. MIHE POTOČNIKA

»Na vabilu sicer piše, da bom imel slavnostni govor, vendar to, kar bom povedal, ne bo noben slavnostni govor, ampak samo nekaj spominskih besed.

Na Jožev grob v Planini pod Golico smo pred leti iz Vrat, prav izpod Severne triglavske stene, pripeljali kamen, na katerem piše: »Joža Čop, starosta slovenskih alpinistov in gorskih reševalcev«. In to je, mislim, v najkrajšem povedano, kaj je Joža Čop bil. O njem so napisane mnoge lepe pohvalne besede. O njem piše v moji knjigi Srečanja z gorami, piše v knjigi Triglav, gora in simbol, piše v **Krišljevi** Zlati navezi, v knjigi **Toneta Svetine** Stena, **Anteja Mahkote** Sfinga ter **Evgena Lovšina** V Triglavu in njegovi soseščini in Vodniki v Julijskih Alpah, pa tudi v drugih prispevkih o vzponu preko Osrednjega stebra ali, kakor ga je Joža zmerom imenoval, Centralnega stebra.

Dovški slavni triglavski župnik **Jakob Aljaž** je v svojih spominih napisal: »Da je Triglav ostal slovenski, je predvsem moja zasluga.« Jaz dodajam: »Da je Severna triglavska stena in da so stene in grebeni Julijskih ter Kamniških in Savinjskih Alp ostali slovenski, je predvsem zasluga slovenskih alpinistov in plezalcev.

Razvoj alpinizma v Sloveniji od **Staniča** naprej pa do vseh 14 osemtisočakov v Himalaji in Karakorumu priča o tem, kako življenjski, vitalen je bil vedno slovenski planinski rod. Stari mojster **Julius Kugy** je napisal v eni od svojih knjig: »Naj počenajajo in govorijo mladi, kar hočejo, zavedajo pa naj se, da stojijo in napredujejo na naših ramah.« In tako je pot v našem alpinizmu taka, da je vsaka poznejša generacija delala, ustvarjala in

napredovala na podlagi tega, kar so dosegli rodovi pred njo in tako tudi bo v prihodnje.

Rad bi vendarle rekel: da je Severna triglavska stena res slovenska, pričajo njeni začetki. Leta 1890 je smer, ki se zdaj imenuje Slovenska, prvi preplezal trentarski rojak **Ivan Berginc-Štrukelj**. Verjetno je to povedal svojemu trentarskemu rojaku **Jožetu Komacu-Pavru**, ki je leta 1909 preplezal steno v Slovenski smeri, kot se imenuje zdaj, in leta 1910 po tej smeri vodil **dr. Henrika Tumo**. Še prej, leta 1906, je bil v Severni steni z nemškima plezalcema **Zimmerjem** in **Jahnom** mojstranski vodnik **Janez Košir**, ki je pokazal dunajskim reševalcem tudi pot iz Slovenskega stolpa pod Malo črno steno v Nemško smer, kjer je na vrvi obvisel in umrl **Wilhelm Lass**, ki ima na dovškem pokopališču svoj spomenik.

Leta 1922 je bil Joža Čop s prvo povojno navezo v Triglavski steni, z **Janezom Kvedrom**, **dr. Klementom Jugom** in **Lojzetom Volkarjem**. Leta 1928 sem imel to srečo, da sem bil z njim in z **dr. Stankom Tominškom** prvi v zloveščem Črnem grabnu, ko smo preplezali Gorenjsko smer in najtežje mesto v tej smeri, Ladjo, kakor smo ga imenovali. Joža je bil prvi pristopnik.

Pozneje, leta 1929, sva z Jožo prva v enem dnevu ponovila Skalaško smer z vstopom prvopristopnikov do Gorenjskega turnca in nato po Gorenjski smeri čez Ladjo na Kredarico. Prav tako je dejstvo, da smo v dobri družini preplezali varianto, kot se danes reče, iz Skalaške smeri od vstopa pa na severozahodni raz, ki se imenuje tudi Prusikova smer, s težavnim izstopom. Znane so Zlatorogove steze, prečenje Triglavske stene od Praga do Luknje itd.

Nato je po mnogih uspešnih vzponih in turah izbruhnila 2. svetovna vojna, ki je prekinila takraten razvoj v naših gorah. Vendar je takoj po vojni Joža s svojo tovarišico Pavlo Jesihovo preplezal steber, ki je od takrat pomenil vrhunski dosežek v Severni triglavski steni. Seveda s tem stvar ni bila zaključena. Prišli so novi plezalci, prišli so **Aleš Kunaver** in **Mikec Drašler**, **Ante Mahkota** in **Peter Ščetin** v Sfingo in za njimi mojstranske Veverice, prišla je Velika črna stena **Staneta Belaka-Šraufa** itd.

Razvoj v Severni triglavski steni je verjetno v glavnem sklenjen; ostanejo še posamezne podrobnosti, ki lahko še pritegnejo sodobne plezalce. Vendar se je ta razvoj v naših gorah začel s slovenskimi ljudmi, s slovenskimi gorskimi vodniki iz Trente, Gornje savske doline, iz Mojstrane, Kranjske Gore, Rateč, pa iz Ovcje vasi v Zahodnih Julijskih Alpah.

Danes se ne spominjamo samo 50-letnice Joževega vzpona, spominjamo se tudi njegove čudovite reševalske akcije. Po skupnih zamudnih in dolgotrajnih potikanjih po Severni steni je pod najtežjim mestom obtičala soplezalka Pavla Jesihova. Joža je najtežje mesto izplezal sam, brez varovanja, pohitel po poti na

Dokumentarni posnetek Jake Čopa: Joža Čop in Pavla Jesih (gleda stran) z gorskimi reševalci 30. junija 1945 ob izstopu iz Severne triglavske stene

Luknjo in v Vrata po reševalce in z njimi takoj šel nazaj na Luknjo, na Plemenice in po Pavlo. To je brez dvoma edinstveno reševalsko delo mojega prijatelja in dolgoletnega soplezalca Jože Čopa.

Prvič sem z njim plezal leta 1927 skozi Špikovo grapo na Špik na pomoč Pavli Jesihovi in **Tonetu Guerru**. Leta 1927 je mene in z **dr. Jožeta Hafnerja** peljal po Slovenski smeri prvič skozi Steno in od takrat smo skupaj plezali še večkrat do leta 1957, ko smo na isti dan, 19. septembra, Joža Čop, dr. Jože Hafner in jaz, pa še **Boris Zihel** ponovili Slovensko smer v težavnih vremenskih razmerah in tako pravzaprav zaključili plezalsko kariero. Po tistem letu Joža ni več plezal, jaz sem še nekoliko podaljšal ta alpinistični in reševalski staž, vendar se vsaka stvar enkrat neha in tako je treba nehati tudi to.

Rečem pa, da smo Slovenci in Slovenke lahko ponosni na to, kar smo ustvarili v naših, slovenskih gorah slovenski planinci, slovenski alpinisti, plezalci in gorski reševalci. Mi smo v tem pogledu že daleč pred našimi politiki v Evropi.

Slava Jožu Čopu!»

INTERVJU Z JOŽO ČOPOM

Preden je stopil z govorniškega odra, ki so bile kar stopnice na teraso za Aljaževim domom, se je dr. Potočnik v kar hudem nalivu spomnil neke planinske slovesnosti izpred let: »Ko smo odpirali planinsko kočjo na Nanosu,« je dejal, »je bil prav tak močan naliv, kot je zdaj. Tudi takrat je bilo rečeno, da bo slavnostni govornik predsednik Planinske zveze Slovenije, ki sem bil takrat jaz. Moj že pokojni prijatelj **Tone Bole** je takrat rekel: Publika naj gre v kočjo, govornik pa na dež, da bo njegov govor krajši!«

Potem ko je škofjeloški moški kvartet Spev zapel nekaj planinskih pesmi, so udeleženci slavja poslušali magnetofonski trak z delčkom intervjuja radijskega reporterja **Francija Pavšerja** iz leta 1968, na katerem je legendarni plezalec Joža Čop pripovedoval, kako se je

pravzaprav začelo to znamenito plezanje v Centralnem steburu:

»Pridem domov iz zapora, ko sva se s Pavlo Jesihovo zgovorila, da greva v Steno. Pravzaprav moram povedati, da sem najprej šel k Mihi, Smrčarjevemu, kot se pravi pri hiši. Ko sem prišel noter, sta s **Koreninijem** sedela za mizo in sem mu rekel: A posodiš kline? — Kam pa greš, me je vprašal. — Sem rekel, da grem v Centralni steber. — Je rekel Smrčarjev Miha — no, saj dones je dohtar, dohtar Potočnik: Če boš ti to preplezal, bom pa jaz Široko Peč nazaj dol! — Jaz sem svoje naredil, Miha pa še zdaj ni nazaj dol preplezal Široke Peči!«

DRZNA PREDVOJNA PLEZALKA

Plezanje Pavle Jesihove in Jože Čopa v Centralnem steburu Severne triglavske stene je bilo tik po koncu

Slavnostni govornik pred Aljaževim domom v Vratih je bil dr. Miha Potočnik

Častni predsednik Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnik in predsednik PZS Andrej Brvar 24. junija 1995 ob 50-letnici prvega vzpona prek Osrednjega stebra pred panoramsko sliko Severne stene Triglava v Vratih

druge svetovne vojne vrhunec plezalskih aktivnosti slovenskih alpinistov, podviga pa sta se brez velikih priprav lotila takratna vrhunska alpinista iz Slovenije. Pavla Jesih je bila ena od najmarkantnejših predstavnic slovenskega alpinizma, ki je ob **Miri Marko Debelak** skoraj celo desetletje, od leta 1926 do 1933, suvereno opravljala najdrznejše in najtežavnejše plezalne vzpone v Julijskih Alpah. Začela je 15. avgusta 1926 skupaj z Miro Marko Debelak, Stanetom Tomiškom in Tonetom Guerro v Triglavski severni steni s težavno prvenstveno varianto skozi Okno med Dolgo in Kratko nemško smerjo, nadaljevala leta 1927 z Jožo Čopom, dr. Tomiškom in **Danilom Martelancem**, od takrat dalje pa so se prvenstveni vzponi kar vrstili drug za drugim. Med vojno je sledil daljši odmor, od 26. do 30. junija 1945 pa je sledil veliki finale in epopeja čudovitega prijateljstva in tovariške požrtvovalnosti, Osrednji steber v Triglavski steni. Tako je Pavla Jesih nehala tam, kjer je začela, v edinstveni, mogočni in neprekosljivi Severni triglavski steni, v katero je zarisala kar štiri prvenstvene smeri, dve od teh kot prva v navezi.

Pavla Jesih se je udeleževala v najtežavnejših vzponih enakopravno in enakovredno s soplezalci. Med alpinistkami, ki so takrat kaj pomenile po svetu, je bila prvakinja po številu in kakovosti najtežjih prvenstvenih vzponov v naših Julijcih. Plezala je večinoma kot prva v navezi, nad seboj pa je priznavala kvečjemu samo še avtoriteto in sposobnost Jože Čopa, s katerim je tudi še po njenem podvigu v Centralnem steburu najraje obujala stare plezalne spomine in dogodivščine.

Po svojih uspehih sta bili Pavla Jesih in Mira Marko Debelak prvi in edini dami evropskega alpinizma druge polovice dvajsetih let tega stoletja in še kakšno leto na začetku tridesetih. Evropa takrat ni imela plezalke in alpinistke, ki bi se lahko primerjala z njima. Niti pred prvo svetovno vojno, niti po njej ni nobena evropska alpinistka ves čas plezala kot prva v navezi, še manj pa, da bi v deviških stenah iskala nove smeri. Obe sta bili za takratne čase nekaj nepojmljivega, saj sta bili v gorah v vsakem pogledu neodvisni od vodnika ali od moškega soplezalca.

KJE JE ČOP PRIŠEL IZ STENE

Medtem ko se je Jesihova tega stebra lotila, ko je bila stara 44 let, je bil Joža Čop leta 1945 star že 52 let. Potem ko je leta 1922 z Janezom Kvedrom preplezal Severno Triglavsko steno, je ostal zapisan plezanju. Čeprav je do pozne starosti plezal in hodil po gorah, na svojih planinskih poteh in na plezalnih turah nikdar ni bil v takem položaju, da se iz njega ne bi znal izmotati in se mu ni nikoli pripetila nobena nesreča.

Med obema vojnama je preplezal vse domače gore, predvsem Julijske Alpe, preplezal pa je tudi mnogo gorá in vrhov v Centralnih in Zahodnih Alpah. Med prvimi pri nas je začel po naših gorah plezati tudi pozimi. Poznamo ga tudi kot požrtvovalnega in do skrajnosti vestnega gorskega reševalca.

Karseda skromno opremljena, med drugim z 18 klini, ki si jih je Čop izposodil pri Mihi Potočniku, sta se Jesihova in Čop 26. junija odpravila v Severno triglavsko steno, ki sta jo sprva nameravala preplezati kjerkoli. Kot je leta 1945 napisal Evgen Lovšin, sta v začetku pohajkovala po Zimmer-Jahnovi smeri, zavila zatem po Zlatorogovih policah v Srednji steber in pogledala v Črni graben. Od tam dalje Steni in Centralnemu steburu nista mogla več uiti. Malone tri dni sta plezala v tem steburu, dokler nista priplezala do trebušaste izbokline, prek katere izčrpana Jesihova ni mogla. Dogovorila sta se, da bo Čop sam poskusil izplezati, priti v Vrata in se po soplezalco vrniti z gorskimi reševalci.

Proti večeru tretjega dne se mu je v dokaj slabem vremenu uspelo prebiti iz Stene (kako in kje, je za vedno ostala skrivnost, ki je ni znal pojasniti niti sam Joža Čop), priplezal je na Plemenice in tam prenočil, ko se je zdanilo, pa je po Bambergovi poti šel navzdol — in pred vhodom Aljaževega doma zagledal nosilnice, s katerimi so gorski reševalci to jutro nameravali iti obema plezalcema na pomoč, saj so bili zaradi njune dolge odsotnosti vznemirjeni na Jesenicah, Dovjem in v Mojstrani.

Komaj dobro uro je Čop v koči počival in se nato z reševalci po isti poti odpravil v steno. Popoldne so bili na Plemenicah, kjer Joža ni natančno vedel, kje je izstopil iz svoje smeri: vse je bilo tako divje prepadno, da si v snegu niso drznili pred nočjo iti v Steber. Štirje reševalci in Čop so šli spat v italijansko karavlo, naslednje jutro pa so prišli do Jesihove in ji pomagali

Slavnosti v Vratih sta se udeležila tudi soproga in sin Jože Čopa

prek najtežjega mesta, od koder je potem sama nadaljevala pot v Vrata, kamor so vsi skupaj prišli 30. junija popoldne.

VRHUNEC PLEZANJA PREDVOJNE GENERACIJE

Tako sta plezalka in plezalec odstrla še zadnjo tančico in skrivnost Severne triglavske stene: od treh razov v tej steni se je vdal še zadnji, osrednji, ki je bil do takrat nedotaknjen. Vsi ponavljalci te smeri, ki se je sprva imenovala Jesih-Čopova smer, šele pozneje pa Čopov steber, so menili, da je steber prelomnica v slovenskem alpinizmu.

Kot je na tiskovni konferenci pred slovesnostjo v Vratih dejal podpredsednik Planinske zveze Slovenije **Tone Škarja**, je bil Joža Čop rojen alpinistični talent: če bi bili

takrat drugačni časi in če bi imel mentorja in sponzorje, bi bil zanesljivo eden od vodilnih evropskih plezalcev. »Vsekakor je Čopov steber vrhunec plezanja predvojnne slovenske alpinistične generacije,« je dejal Škarja, »čeprav sta ga Jesihova in Čop preplezala že po vojni. To je bil zadnji velik zamah v generalni usmeritvi slovenskega alpinizma: potem ko so koče, pota in vrhovi v slovenskih gorah postali zvečine slovenski, je postala tudi večina slovenskih gorskih sten.«

Iz Vrat so slovenski alpinisti nesli šopka cvetja na grobova obeh plezalcev, ki sta pred 50 leti premaknila mejo alpinističnih zmogljivosti bistveno višje, kot je bila do takrat. Medtem ko so za grob Jože Čopa v Planini pod Golico natančno vedeli, so dolgo iskali grob Pavle Jesihove, ki je pozabljena od večine svojih plezalskih kolegov pokopana v Štepanji vasi na robu Ljubljane.

NESREČNO SE JE KONČAL PODVIG SLAVKA SVETIČIČA NA GAŠERBRUMU IV

SEDMA ŽRTEV NAJVIŠJIH GORA

MARJAN RAZTRESEN

Slavko Svetičič, vrhunski slovenski alpinist iz Cerknega pri Idriji, bo za vedno ostal na pobočjih 7925 metrov visoke gore Gašerbrum IV v pakistanskem Karakorumu. Vodjo mini odprave na to goro, v kateri je bil tehnični vodja **Tomaž Jamnik**, člana pa alpinista **Jure Oblak** in **Milenko Zver**, je 20. junija letos na pobočjih te gore na nadmorski višini okoli 7000 metrov najverjetneje odnesel plaz snega ali ledu in padajočega kamenja in ga za vedno pokopal pod seboj.

NIČ KAJ OBETAVNA ZGODOVINA

Majhna slovenska odprava je iz Ljubljane odpotovala v Pakistan letošnjega 19. maja in ker po pakistanskih predpisih na tamkajšnje najvišje gore ne sme iti en sam človek, ampak le odprava najmanj štirih ljudi, so s Slavkom Svetičičem odpotovali še njegovi trije alpinistični kolegi; plezalec iz Cerknega pri Idriji se je namreč trdno odločil v solo vzponu po zahodni steni priplezati na vrh te skoraj 8000 metrov visoke gore.

Z Gašerbrumom IV se je dotlej spoprijelo okoli 20 odprav, uspelo pa je le Italijanom leta 1958 in mešani avstralsko-ameriški odpravi leta 1986, vendar obema po znatno lažjih smereh, kot se jo je lotil Svetičič. Čeprav so mu dobri poznavalci te gore vzpon odsvetovali, ker so bile za uspeh izredno majhne možnosti, alpinista ni mogel nihče odvrniti od njegove namere: hotel je še za eno stopnjo višje pomakniti lestvico možnega v tej športni panogi.

Slavko Svetičič se je odločil plezati na vrh gore na koncu ledenika Baltoro, na prepadni vrh Gašerbruma IV, ki mu veljavo nekako jemljejo neposredna bližina druge najvišje gore sveta, 8611 metrov visokega K2, in sosednjih osemtisočakov. Zaradi lepe stožčaste oblike in prepadnih sten, predvsem še zahodne, privablja ta gora kar precej alpinistov. Po podatkih slovenskega

Slavko Svetičič

alpinističnega kronista **Francija Savenca** je znanih več kot 20 vzponov na to goro, vendar sta bila uspešna le dva, leta 1958 pod vodstvom **Ricarda Cassina** in leta 1986 pod vodstvom **Grega Childa**. V zahodni steni, ki jo je za solo vzpon izbral Slavko Svetičič, so bili alpinisti prvič leta 1978 in nato še šestkrat, vendar prek stene ni uspelo nikomur priplezati na vrh. Še najbližja uspehu sta bila Poljak **Kurtyka** in Avstrijec **Schauer**, ki sta se morala obrniti na severnem podvrhu, nad višino 7000 metrov pa sta med sestopom doživljala pravo kalvarijo